

7. Závěr

Celá Evropa se stále potýká s nárůstem kriminality, jak tradiční (násilná trestná činnost, drobná trestná činnost, trestné činy proti majetku, atd.), tak novodobé související s novými druhy kriminality, jako je trestná činnost spojená s drogovou závislostí, kriminalita životního prostředí, počítačová kriminalita, atd. S tímto nárůstem roste také tlak na celý justiční systém, který se snaží nalézat nová možná řešení. Jednou z možností se ukázalo být alternativní řešení trestních věcí, a v rámci přeplněných věznic hlavně alternativní tresty nespojené s odnětím svobody.

Dosavadní zkušenosti svědčí tedy o tom, že existují v zásadě tři způsoby, jak reagovat na problémy spojené s přetížením trestní justice. Prvním je zvýšení kapacity justičního systému navýšením počtu soudců, aby odpovídala rostoucí kriminalitě. Druhým způsobem je pak snížení počtu věcí projednávaných před soudy, a to rozšířením možností využití odklonů od standardního řízení před soudem a zaváděním alternativních zjednodušených typů řízení. Třetím způsobem je pak využívání alternativních trestů nespojených s odnětím svobody.

Těmto problémům a otázkám dalšího vývoje trestní justice se nevyhnula ani Česká republika. Podle vzoru západní Evropy se začaly po roce 1990 zavádět do našeho právního řádu alternativní možnosti řešení trestních věcí a také alternativní tresty. Práce se zaměřila na jeden z těchto alternativních trestů a to trest obecně prospěšných prací, jenž byl do trestního zákona zaveden zákonem č. 152/1995 Sb.

Přes počáteční problémy se zaváděním tohoto trestu, jež spočívaly především v nepřipravenosti subjektů vystupujících v rámci výkonu a dohledu, se podařilo tento trest dobře začlenit do našeho právního řádu a v současnosti je jedním z nejužívanějších trestů.

Bohužel i přes všeobecnou oblibu tohoto trestu, zejména mezi soudci, kteří jej mohou ukládat trestním příkazem v rámci zkráceného řízení, není aplikace tohoto trestu bez problémů. V průběhu 13 let, kdy byl tento trest ukládán, vznikaly postupně problémy při praktické realizaci. Některé byly již odstraněny například novelou z roku 2001, ale některé stále zůstávají a zdá se, že nebudou odstraněny ani rekodifikací trestního zákona a trestního řádu.

Výtky často směřují k příliš širokému spektru trestných činů, za které může být trest obecně prospěšných prací uložen. V západní Evropě je tento trest využíván především pro nahrazení trestu odnětí svobody u krátkodobých trestů, např. 6 měsíců či do jednoho roku. Naše úprava stanoví horní hranici sazby odnětí svobody 5 let u trestných činů, za které je možné uložit trest OPP, se mi zdá být příliš vysoká. Je otázkou, zda-li je trest OPP u trestných činů, kde je sazba např. 3 – 5 let účelným trestem. Vzhledem k tomu, že velmi mírný trest nenaplňuje účel trestu z pohledu výchovného, není správné, že se s touto nepřiměřenou mírností můžeme setkat u trestu OPP.

Přestože v původním znění návrhu trestního zákona byla hranice horní sazby u trestných činů, za které je možné uložit trest OPP tři roky, v konečném a přijatém znění nový trestní zákon přebírá úpravu současnou.

Se shora uvedeným rozpětím sazby nekoresponduje ani sazba trestu obecně prospěšných prací, kde horní hranice je 400 hodin. I při uložení 400 hodin tohoto trestu, se při přeměně na trest odnětí svobody dostáváme na 200 dnů, což u trestných činů, kde pachateli hrozil trest odnětí svobody 5 let, zdá být nepřiměřené a nenaplňující účel trestu. Naopak dochází ze strany odsouzených k častému zneužívání tohoto trestu právě ke snížení počtu dnů odnětí svobody, kdy již předem vědí, že trest obecně prospěšných prací nevykonají, jen si tím zkrátí pobyt ve věznici. Což je v rozporu se základním požadavkem na alternativní tresty,

kterým je snížení počtu vězňů s krátkodobými tresty odnětí svobody.

Z praxe zněly ovšem i opačné hlasy, zejména ze strany probační služby, která prosazovala snížení horní hranice sazby u trestu obecně prospěšných prací ze 400 hodin, s odůvodněním, že jedná-li se o odsouzeného, který pracuje na plný úvazek, je skoro nemožné vykonat 400 hodin během jednoho roku ve svém volném čase. Tyto hlasy byly vyslyšeny a návrh nového zákoníku snižuje horní hranici sazby ze 400 hodin na 300 hodin, dle vzoru západních států. Je pravdou, že většina západních států má horní hranici sazby nižší než máme v současnosti my, ale musím opět připomenout, že v těchto státech se trest obecně prospěšných prací ukládá za trestné činy, kde je minimální nebezpečnost pro společnost a kde pachatelům hrozí jen velmi krátké tresty odnětí svobody. Podle mne by bylo vhodnější při zachování horní hranice sazby odnětí svobody 5 let u trestných činů, za které je možné uložit trest obecně prospěšných prací, horní hranici sazby tohoto trestu zvýšit např. na 700 hodin a prodloužit lhůtu pro výkon trestu např. na 2 roky.

Nový trestní zákon se snaží alespoň trochu vykompenzovat snížení horní hranice sazby na 300 hodin tím, že mění přepočítání hodin na dny odnětí svobody v rámci přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody, tak že za každou i započatou hodinu bude odsouzenému uložen jeden den odnětí svobody, z čehož plyne, že když odsouzený nevykoná z uloženého trestu ani jednu hodinu, bude mu uložen trest odnětí svobody ve výměře 300 dnů, což je více než při současné platné úpravě, ale přesto ohledem na trest odnětí svobody až ve výši 5 let, který by jinak pachateli hrozil je to nedostačující.

Nový trestní zákoník neukončí ani snahy o začlenění souhlasu obviněného s trestem obecně prospěšných prací do zákona, protože přebírá úpravu současnou a zachovává tedy pouze stanovisko pachatele, ke kterému by měl soud přihlídnout. Přestože je v platné úpravě začleněno stanovisko pachatele

k tomuto trestu, myslím si, že je to nedostatečné, i s ohledem na to, že se často v praxi stává, že stanovisko není zjištěno, či i přes negativní stanovisko je tento trest uložen. Ve většině států, kde je možné trest obecně prospěšných prací uložit, je nutnou podmínkou uložení tohoto trestu vyslovení souhlasu obviněného. Se souhlasem je především spojován pozitivní přístup obviněného k trestu a k celkové nápravě. Zatímco u nás i díky nepředjednání uložení tohoto trestu, často dochází buďto přímo ke zneužívání trestu obecně prospěšných prací nebo k neochotě tento trest vykonat např. i z důvodu, že se odsouzenému může zdát tento trest nepřiměřený, s ohledem na jeho výkon ve společnosti v blízkosti bydliště.

Závěrem se dá říci, že tento alternativní trest naplňuje účel trestu u odsouzených, kteří chtějí tento trest vykonat, a vidí v něm ústupek společnosti, za což jsou vděční, u trestných činů s nižší horní hranicí sazby odnětí svobody (např. do 1 roku). Většinou by se mělo jednat o prvotrestané za trestné činy s malou nebezpečností pro společnost. U těchto odsouzených se plně uplatní výhody tohoto alternativního trestu, jako je nevytržení ze společnosti a z rodinných a pracovních vazeb, jednodušší resocializace, vyhnutí se devastujícímu vlivu vězeňského prostředí, atd. A u těchto pachatelů bude trest OPP naplňovat účel trestu.

Bohužel u zbytku odsouzených se kladná očekávání nenaplnila. Nedošlo k radikálnímu snížení vězeňské populace s krátkodobými tresty, spíše se jedná o posun nástupu do výkonu trestu odnětí svobody až po přeměně nevykonaného trestu OPP. Často u těchto odsouzených nedochází k naplnění účelu trestu, což špatně vnímá i společnost, které se tento trest zdá ve většině případů nepřiměřený, s ohledem na trestné činy, za které může být uložen.

Myslím si, že do budoucna budou nutné další změny institutu obecně prospěšných prací, vzhledem k tomu, že nový trestní zákoník některé problémy nevyřešil. Bylo by vhodné zavést

evidenci těchto trestů, aby nedocházelo ke zbytečnému dvojímu ukládání trestu OPP, dodržovat předjednání uložení tohoto trestu, zavést souhlas obviněného, ukončit benevolenci soudů ohledně přeměny tohoto trestu na trest odnětí svobody, kdy je odsouzenému ponechávána lhůta k vykonání i po skončení roční zákonné lhůty, zúžit spektrum trestných činů, za které je možné uložit tento trest nebo zvýšit sazbu u trestu OPP a prodloužit lhůtu pro výkon a upravit odpovědnost za škodu způsobenou v rámci výkonu tohoto trestu. Podaří-li se odstranit většinu těchto problémů stane se trest obecně prospěšných prací účelným a odstrašujícím trestem, a nebude jen lehčí náhražkou trestu odnětí svobody.